

ПРОЕКТУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

У статті на основі власного педагогічного досвіду розглядається застосування індивідуального підходу до організації навчально-виховного процесу у педагогічному вузі. Аналізується зміст категорій “індивідуалізація”, “індивідуальний підхід” тощо.

Удосконалення якості підготовки вчителя в сучасних умовах знаходиться у прямій залежності від пошуків реальних умов для вироблення і закріплення необхідних фахових умінь і навичок у майбутніх педагогів. Результативність підготовки майбутніх учителів залежить також багато в чому від того, наскільки студентами усвідомлюються різноманітні функції виконуваної ними діяльності стосовно їхнього фахового становлення, і як вони інтегруються на теоретичному рівні й у практичній діяльності, тобто від того, наскільки процес навчання для кожного стає індивідуалізованим.

Експериментальна технологія підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання розроблялася стосовно вивчення педагогічних дисциплін. При цьому в першу чергу аналізувалися і враховувалися недоліки традиційної системи фахової підготовки студентів педагогічного університету: низький рівень умінь щодо самостійної роботи; недостатній розвиток загальнонавчальних умінь і навичок; спрямованість на запам'ятовування, накопичення фактів; використання в основному стандартних форм діяльності; недооцінка індивідуальності, інтересів, схильностей, потреб студентів. Масовість і знеособленість навчальних завдань не стимулює самостійність студентів, знижує фахову активність, веде до формалізму і догматизму в практичній діяльності, нівелює професійну індивідуальність майбутнього педагога.

Аналіз існуючої системи підготовки вказує також на необхідність переходу від інформаційно-пояснювальної технології навчання до діяльнісно-розвивальної. Важливими стають не тільки засвоєні знання, але і самі засоби засвоєння знань та переробки навчальної інформації, розвиток пізнавальних сил і творчого потенціалу студентів, тому що освоєння будь-якого фаху відбувається в результаті тривалого відпрацювання комплексу вправ, що дозволяють виробити автоматизм під час виконання необхідних дій. Завдання також полягає в тому, щоб процес формування педагогічних умінь зробити цілеспрямованим, систематичним, керованим.

Розв'язання цих завдань передбачає перебудову всієї системи роботи. У такій системі можна виділити, на основі використання досвіду Т.К.Селевко в аналізі педагогічних технологій, такі класифікаційні параметри: за рівнем застосування запропоновану систему, на наш погляд, варто віднести до частковопредметної, проте окремі її компоненти можуть бути застосовані і у всіх предметах, тобто почасти вона є також і загальнопедагогічною; за головним чинником - соціогенною, тому що вона спрямована на соціалізацію майбутніх педагогів, біогенною, оскільки вона враховує індивідуальні особливості, психогенною, як спрямована на розвиток пізнавальних і творчих здібностей студентів; за концепцією засвоєння - асоціативна-рефлекторна, така, що розвиває; за орієнтацією на особистісні структури - формування знань, умінь, навичок і розвитку засобів розумових дій, тобто інформаційно-операційна; за характером змісту - світська, навчальна, що навчає; за організаційними формами - традиційна, академічна, індивідуальна, творча, тому що використовуються як традиційні форми і методи навчання, так і творчі, й індивідуальні, індивідуалізовані; за стилем взаємостосунків - індивідуально-орієнтована (заохочує і посилює навчання з боку студентів, приносить задоволення в самореалізації) і співробітництва; за переважаючим методом - така, що розвиває і саморозвиває, тому що підтримує цілі в когнітивній, афективній і психомоторній сфері на всіх рівнях.

У запропонованій системі можна виділити такі цільові орієнтири: дидактичні, розвиваючі, виховні, соціалізуючі.

Дидактичні орієнтири передбачають формування теоретичної свідомості і мислення, тобто оволодіння в процесі навчання не тільки знаннями, але і засобами розумової діяльності; індивідуального стилю навчальної діяльності; уміння відтворювати в навчальній діяльності логіку наукового пізнання; формування й удосконалення фахових знань, умінь і навичок. Таким чином, основна дидактична задача полягає в тому, щоб допомогти студентам знайти, усвідомити і прийняти цілі, програму, засвоїти навчальні і фахові знання, уміння, прийоми і методи роботи.

Розвиваючі орієнтири спрямовані на розвиток загальнонавчальних умінь і навичок, індивідуальних пізнавальних і творчих здібностей: умінь порівнювати, зіставляти і синтезувати інформацію, оцінювати як самий процес, так і результат, обґрунтовувати і міркувати, передбачати наслідки, здатність до перегрупування ідей і зв'язків, дивергентне мислення, багата уява - тобто дати студентам базову психолого-педагогічну підготовку для свідомого керування своїм розвитком.

Виховуючі орієнтири спрямовані на допомогу студентам у самовизначенні і саморозвитку, сприянні формуванню в них індивідуального стилю діяльності, виробленні індивідуальної позиції, вихованні самостійності, здатності до співробітництва.

Соціалізуючі орієнтири передбачають формування соціальних умінь і навичок, необхідних у майбутній педагогічній діяльності, оволодіння поведінковими зразками і моделями педагогічної діяльності, навичками сучасного соціального життя, суспільно-значущими цінностями.

Таким чином, на основі поданих цільових орієнтирів можна зробити загальний висновок, що основним завданням поданої системи є адаптація студентів у майбутній професії, формування педагогічного світогляду.

В основу формування системи принципів, якими ми керувалися при створенні і реалізації запропонованої технології, були покладені принципи, розроблені і використані в системах Виготського Л.С., Гальперіна П.Я., Давидова В.В., Ельконіна Д.Б., Занкова Л.В., Селевко Г.К., Скаткіна М.М., а саме:

1. **Провідна роль теоретичних знань**, при обов'язковій реалізації їх в уміннях і навичках. Для успішного виконання фахових функцій учителю необхідний високий рівень теоретичних знань. А уміння й навички складають основу педагогічної діяльності будь-якого вчителя і від ступеня їхньої сформованості залежить результативність педагогічного процесу. Низький рівень сформованості умінь і навичок часто є причиною утруднень і невисокої результативності педагогічної діяльності, що й зумовлює місце даного принципу в нашій системі.

2. **Навчання на високому рівні утруднення**. Реалізація цього принципу припускає індивідуальний підхід викладача до студентів на кожному занятті, заснований на знанні їхніх сильних і слабких сторін, тобто побудова процесу навчання, узгодженого з рівнем розвитку, а також із зоною найближчого розвитку студента.

3. **Варіативність процесу навчання**. Реалізація даного принципу передбачає розмаїтість тем і завдань у підготовці і проведенні занять, а диференційований підхід у розподілі завдань є найбільш оптимальним щодо формування індивідуальних умінь і навичок майбутніх педагогів.

4. **Педагогізація діяльності кожного студента**. Тобто, з одного боку, перенесення акценту з викладання на навчання, а з іншого боку, професіоналізація процесу навчання. Студенти краще засвоюють матеріал, не просто слухаючи і відтворюючи, а виступаючи активним суб'єктом навчання. Реалізація даного принципу забезпечує створення психологічного стану задоволеності студентів у процесі навчання і впливає на формування їхньої педагогічної позиції.

5. **Активізація студента в процесі навчання**. Реалізація даного принципу припускає організацію засвоєння знань, умінь і навичок на основі їхнього численного повторення і застосування в різних ситуаціях, тренування і заохочення творчої діяльності, стимулювання індивідуальної дослідницької діяльності кожного студента, тобто спрямованість педагогічного процесу на пробудження внутрішніх сил особистості, стимулювання самодіяльності, ініціативи, творчості.

5. **Співробітництво і взаємодопомога в навчанні**. Процес реалізації цього принципу співвідноситься з основним стрижнем сучасної парадигми освітнього процесу - ідеєю співробітництва основних суб'єктів навчання і виховання.

Таким чином, запропонована система принципів визначає стратегію діяльності як викладача, так і студента у плані постановки цілей і задач курсу, а також добору й вимог до форм, методів, змісту.

Виходячи з наведеної вище системи принципів, можна визначити такі особливості поданого нами змісту курсу педагогічних дисциплін:

- основний зміст визначається чинними освітніми стандартами;
- структурування й оформлення навчального матеріалу у вигляді блоків, схем, таблиць, установок;
- особливе значення мають загальнонавчальні уміння і навички і пов'язані з ними знання;
- важливими є також знання, уміння і навички, що служать систематизації та інтеграції теоретичної бази всього процесу;
- зміст, методи, прийоми, спрямовані головним чином на те, щоб розкрити і використовувати суб'єктивний досвід кожного студента.

При визначенні і розробці змісту навчальних завдань для студентів особлива увага зверталася на те, щоб їхнє виконання, з одного боку, забезпечувало стабільність знань, з іншого боку - рухливість, динамічність, фахову спрямованість майбутнього вчителя.

В основу ж технології індивідуалізованої роботи має бути покладене творче оволодіння педагогічною теорією, тобто розробка практичних завдань різноманітного типу і застосування форм і методів, спрямованих на формування педагогічних умінь. У такому випадку необхідно і важливо, на наш погляд, визначити **позицію об'єкта і суб'єкта діяльності** і засоби їхньої взаємодії.

Позиція викладача - консультант, радник, що допомагає організувати навчальну роботу: веде до цілей навчання; підтримує ініціативу; розвиває індивідуальність; допомагає в пошуку джерела інформації; сам є джерелом інформації; підтримує зворотний зв'язок; координує, коректує спільну діяльність.

Позиція студента - суб'єкт пізнання: вільно вибирає теми і завдання, рівень утруднення; активно бере участь у навчанні; формує індивідуальний стиль творчої діяльності; усвідомлює темпи свого просування; адаптується у майбутній професії.

Загальна позиція - співробітництво, ділове партнерство.

Виходячи з запропонованих позицій, можна зробити висновок, що перехід до індивідуально-орієнтованого, індивідуалізованого навчання можливий шляхом здійснення інтегральної освітньої технології через просування до форм і методів навчання, що передбачають максимальну самостійність і творчість студента. Цей перехід має бути поступовим, через збільшення форм і методів, що розвивають пізнавальну активність студента, що згодом, у результаті спеціального організованого процесу вивчення педагогічних дисциплін і цілеспрямованих зусиль педагога, може призвести до виникнення і розвитку пізнавальної педагогічної ініціативи.

Основним стрижнем запропонованої технології є **технологічна карта-схема курсу(теми)** і **технологічна карта-схема конкретного заняття**.

Технологічна карта-схема курсу вміщує: загальні цілі, технологічні цілі, форми організації навчання, методи проведення заняття, засоби перевірки й оцінки результатів.

Органічним продовженням технологічної карти-схеми **курсу** є технологічна карта-схема **заняття**, що містить у собі систему завдань і схематичне викладення навчального матеріалу.

Для систематизації завдань використовується таксономія цілей у когнітивній сфері, розроблена Б.Блумом: кожній категорії відповідають певні завдання, і, таким чином, будується певна рівнева класифікація завдань. Завдання категорій “знання”, “розуміння”, “застосування” - обов'язкові для виконання всіма. Завдання категорій “аналіз”, “синтез”, “оцінка” - на вибір і бажання студентів. Основна вимога, що ставиться до завдань - спонукати розумову діяльність студентів.

Навчальний матеріал подається за принципом блокового введення теоретичних знань, які подаються у вигляді схем, що дозволяє простежити внутрішні і зовнішні зв'язки аналізованих понять. Схеми мають як закінчений, так і незакінчений вигляд, супроводжуються питаннями, завданнями, що спонукає студентів знаходити різноманітні форми таблиць, організувати обговорення численних варіантів їхнього використання. Виконуючи завдання, студент змушений неодноразово звертатися до текстів різних підручників і навчальних посібників, але як би з нових позицій, що призводить до мимовільного запам'ятовування. Таким чином, навчальний матеріал і система завдань організовані так, щоб студенти мали можливість вибору при підготовці до заняття і стимул до використання різноманітних засобів виконання завдань. Пропонуються також варіанти спільного завдання з полегшеною або підвищеною трудністю. Використовуючи такі завдання, можливо цілеспрямовано організувати діяльність студентів, домогтися того, щоб процес формування знань, умінь і навичок протікав природним і незалежним шляхом. Хоча в ході вибору завдань і підготовці до заняття студенти не одержують прямих вказівок до засвоєння матеріалу, процес підготовки має бути також регульованим, керованим. У ході попереднього інструктажу викладач допомагає знайти, усвідомити і прийняти цілі майбутньої діяльності, вибрати програму діяльності, тобто створює у студентів базу психолого-педагогічну підготовку для свідомого керування своїм розвитком.

Це призводить до усвідомленого вибору завдань і активної творчої роботи у ході підготовки до заняття. Допомогу у вигляді індивідуальних консультацій кожен студент одержує в міру необхідності в ході підготовки. Для стимулювання дослідницької діяльності використовуються змагання, конкурси творчих робіт, заохочення.

Таким чином, навчальний процес стає індивідуалізованим для кожного студента, що дозволяє вдосконалити фахові знання, уміння і навички, виходячи з їхніх інтересів і спеціальних здібностей.

У ході таким чином організованого процесу навчання студенти засвоюють не тільки педагогічні знання, але і різноманітні форми, методи, засоби індивідуалізації не тільки теоретично, але і практично.

Матеріал надійшов до редакції 23.09.2000 р.

Еремеева В.М. Проектирование и организация педагогической технологии подготовки будущих учителей к индивидуализации обучения учащихся основной школы.

В статье на основании собственного педагогического опыта рассматривается применение индивидуального подхода к организации учебно-воспитательного процесса в педагогическом вузе. Анализируется содержание категорий «индивидуализация», «индивидуальный подход» и др.

Yeremeeva V.M. Planning and Organization of a Pedagogical Technology of Future Teachers' Training for Pupils' Individual Training in Basic School.

On the basis of her own teacher's experience the author considers the application of an individual approach to the organization of training and educational process at the pedagogical higher educational institution. The author analyses the content of categories "individualization", "an individual approach" etc.